

*Спеціалізованій вченій раді
Д 11.051.03
у Донецькому національному
університеті імені Василя Стуса*

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора економічних наук, професора
Тульчинської Світлани Олександрівни
на дисертацію Нагайчук Вікторії Валеріївни на тему:
«Стратегія трансформації національного господарства до моделі
циркулярної економіки»,
що подана на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним
господарством**

Актуальність теми дослідження

Пріоритетами державної політики України при створенні національного продукту та ВВП є ресурсомісткі та енергомісткі галузі, зокрема, ефективне управління відходами, оптимізація використання природних ресурсів та зниження енергоємності, мінімізація негативного впливу національного господарства на довкілля. Розвиток ринку та технологій вносять суттєві корективи до класичних підходів і моделей національної економіки та спонукають їх трансформації з метою економічного зростання та покращення якості життя населення. В цьому контексті актуалізується питання перехід від моделей лінійного розвитку до моделей циркулярної економіки.

Отже, дисертація Нагайчук В.В., що присвячена обґрунтуванню та розробці теоретико-методологічного забезпечення, науково-методичних основ і практичних рекомендацій щодо трансформації національного господарства до моделі циркулярної економіки є надзвичайно актуальною в умовах становлення постіндустріальної економіки.

Наукова новизна отриманих результатів

У результаті проведеного дослідження у дисертаційній роботі Нагайчук В. В. отримано ряд важливих науково-прикладних результатів, що характеризуються науковою новизною. Найбільш значущими з них є такі:

- методологічні засади дослідження трансформації національного

господарства до моделі циркулярної економіки, які базуються на парадигмі циркулярної економіки, що представляє собою комплексну модель господарювання побудованої на принципах циркулярності, та спрямованої на досягнення інклюзивності, підтримку справедливого балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь та передбачає координацію дій суб'єктів господарювання різних рівнів (с. 58);

- теоретико-концептуальний базис подальшого розвитку циркулярної економіки із урахуванням генези теорії циркулярної економіки за логіко-послідовною еволюцією на основі визначення ознак та виокремлення векторів її розвитку із урахуванням сучасних трансформацій глобальної економічної системи (с. 51-52);

- методологічні підходи щодо механізму трансформації національного господарства до моделі циркулярної економіки, який містить систему важелів (кон'юнктурні, економічні, адміністративні, законодавчо-нормативні, організаційні), інструментів, засади ресурсного забезпечення (фінансове, науково-методичне, організаційно-економічне та інформаційне забезпечення), що спрямовані на реалізацію пріоритетів розвитку циркулярної економіки (с. 69-70).

Удосконалено методичний підхід до оцінки ефективності впровадження моделі циркулярної економіки на макрорівні, що, на відміну від наявних, базується на: використанні методу регресійного аналізу з метою вивчення ступеня і напряму впливу кількості оброблених відходів I–IV класів небезпеки та обсягу капітальних інвестицій у сферу поводження з відходами на обсяг створеної валової доданої вартості в країні; методиці побудови матриці економічних та екологічних ефектів від впровадження заходів циркулярної економіки; методі розрахунку інтегрованого індексу циркулярної економіки, що дає можливість оцінити ступінь інтеграції циркулярної економіки у національне господарство країни (с. 141-155);

Здобувачкою удосконалено концепцію трансформації національного господарства до моделі циркулярної економіки, яка, на відміну від усталеної, включає на: теоретико-методологічному рівні – системний підхід до формування методології трансформації національного господарства; методичному рівні – нормативно-правовий, інституційний, екологічний, економічний та соціальний складники; інструментальному рівні – систему оцінки рівня трансформації національного господарства до моделі циркулярної економіки на основі визначення регресійної залежності обсягу створеної валової доданої вартості в країні від кількості оброблених відходів I–IV класів небезпеки та обсягу капітальних інвестицій у сферу поводження з відходами, побудови матриці економічних та екологічних ефектів від впровадження заходів циркулярної економіки і розрахунку інтегрального індексу циркулярної економіки (с. 96-97).

Удосконалено модель прийняття та узгодження управлінських рішень та їх етапність на рівні різних шаблів управління щодо впровадження принципів циркулярної економіки в Україні, що на відміну від існуючої, побудовано на основі програмно-цільового підходу, спрямована на формування державної політики сприяння «зеленому переходу» відповідно до принципів Зеленої угоди ЄС (с. 259-261).

Як позитивний результат, який має також практичне значення для суб'єктів мікро-рівня варто відмітити методологію оцінювання ефективності впровадження моделі циркулярної економіки на мікрорівні у таких вимірах, як: економічному, технологічно-екологічному та соціальному, в межах якої запропоновано три основні групи показників: по-перше, оцінка ефективності економічних та ринкових факторів у реалізації стратегій переходу до моделі циркулярної економіки на мікрорівні; по-друге, оцінка ефективності технологічно-екологічного складника реалізації стратегій переходу до моделі циркулярної економіки на мікрорівні; по-третє, оцінювання ефективності соціального складника впровадження стратегій переходу до моделі циркулярної економіки на мікрорівні (с. 129-141).

Значний інтерес для розвитку методології формування стратегії трансформації національного господарства до моделі циркулярної економіки має розвинута автором система R-принципів циркулярної економіки, до якої, на відміну від наявних підходів, запропоновано включити такі: повторна активація, повернення, рекондиція, перегляд, реконструкція, відновлення, редизайн, реформування, відмова, регулювання, зміни, пожвавлення, зміна місця дислокації, повторне виробництво, ремодельовання, оренда, ремонт, заміна, перепрофілювання, обмеження, реструктуризація, зміна сприйняття та моделі розуміння, переоснащення та зміна інструментів, ревіталізація, винагорода (с. 63).

В роботі отримала подальшого розвитку також типологізація стратегій впровадження циркулярної економіки на основі аналізу принципів, мотивів та цілей впровадження, яка включає такі види стратегій: стратегію замкнення виробничого циклу; стратегію циркулярної інтеграції; стратегію управління матеріальними зворотними потоками; стратегію циркулярної диференціації; стратегію реінжинірингу бізнес-процесів відповідно до принципів циркулярної економіки; стратегію циркулярної віртуалізації (с. 115-126).

Розвинута автором систематизація основних напрямів державної політики щодо стимулювання інноваційного співробітництва в умовах циркулярної економіки за такими напрямками, як структурний, напрям міжгалузевого співробітництва, напрям у галузях промисловості, напрям використання ресурсів, напрям суспільно-політичних трансформацій, яка знайшла своє впровадження на рівні регіональних органів державної влади (с. 265-266).

Обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій

Наукові положення, висновки та рекомендації, які викладено у дисертаційній роботі Нагайчук В.В., є обґрунтованими та достовірними, що забезпечено професійним використанням та коректним поєднанням методів теоретичного узагальнення; аналізу та синтезу; порівняння; групування і систематизування; статистичного аналізу; структурно-семантичного аналізу; системного, порівняльного та стратегічного аналізу; математичного моделювання; графічного методу; морфологічного аналізу; економічного моделювання.

При проведенні дослідження використано широку інформаційну базу дослідження, що охоплює офіційні статистичні матеріали та публікації ООН, ПРООН, ЮНЕП, Світового банку, Організації економічного співробітництва та розвитку, Всесвітнього економічного форуму, ЮНЕСКО; нормативні та аналітичні матеріали Європейської Комісії, державних органів країн ЄС, основні документи Європейської зеленої угоди (Комюніке «Європейський зелений курс», План дій з циркулярної економіки, Стратегія ЄС з біорізноманіття до 2030 року, План дій з досягнення нульового забруднення повітря, води та ґрунтів, Новий підхід до стійкої «блакитної» економіки в ЄС), доповіді та звіти міжнародних дослідницьких та аналітичних агенцій, закони України, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України, Міністерства освіти і науки України, статистичні та звітні дані Державної служби статистики України, нормативно-правові акти, праці українських і зарубіжних учених щодо проблематики трансформації національного господарства до моделі циркулярної економіки.

За темою дисертаційної роботи Нагайчук В.В. опубліковано 49 праць, із них 2 одноосібні монографії, 2 колективні монографії, 6 статей – у міжнародних наукометричних базах Scopus та Web of Science, 16 – у вітчизняних наукових фахових виданнях та зарубіжних індексованих виданнях, 16 публікацій за матеріалами конференцій, 7 публікацій в інших наукових виданнях, що додатково відображають результати дослідження.

Результати дослідження апробовані та схвалені на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, що проводились в Україні та за кордоном у 2014-2024 рр.

За результатами аналізу представлених матеріалів не встановлено фактів порушень академічної доброчесності. Дисертантка дотримувалася норм і принципів академічної доброчесності, норм законодавства про авторське право, порушень яких, як і академічного плагіату, не виявлено. У дисертації наявні посилання на відповідні джерела зазначені у списку використаних джерел, визначено особистий внесок авторки в опублікованих у співавторстві працях.

Зв'язок дослідження з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційну роботу виконано в рамках тематики науково-дослідних робіт: Донецького національного університету імені Василя Стуса: «Трансформаційні стратегії соціально-економічних систем в умовах викликів глобального сталого розвитку» (державний реєстраційний номер 0122U002287); «Стратегія розвитку складних соціально-економічних систем в новій економіці» (державний реєстраційний номер 0122U201632).

У рамках виконаних наукових досліджень Нагайчук В.В. обґрунтовано та запропоновано математичну модель ефективності впровадження циркулярної моделі економіки, методу оцінювання рівня інтеграції циркулярної економіки, а також досліджено стратегію циркулярної економічної трансформації (довідка №219/01-13/04 від 20.06.2024 р.).

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів

Теоретичне значення результатів проведеного дослідження полягає у збагаченні сучасної економічної науки новим напрямом, що охоплює методології формування стратегії трансформації національного господарства до моделі циркулярної економіки, та обґрунтуванні практичних рекомендацій щодо її імплементації у вітчизняних умовах господарювання, а також введення у науковий обіг такої категорії як «парадигма циркулярної економіки».

Результати дослідження мають безперечне практичне значення для розробки загальнодержавної стратегії трансформації національного господарства до моделі циркулярної економіки.

Викладені у дисертаційній роботі Нагайчук В.В. напрацювання та розробки впроваджено: на загальнодержавному рівні: Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів (довідка №14-01.3/ЗВН-24 від 25.06.2024); на регіональному рівні: у практичній діяльності Департаменту фінансів Вінницької обласної військової адміністрації (довідка №128/003/15689 від 18.06.2024); на місцевому рівні: Департаментом економіки і інвестицій Вінницької міської ради (довідка №11/00/004/142850 від 21.06.2024), громадською організацією «Асоціація експертів зі сталого розвитку» (довідка №739 від 28.05.2024); на рівні підприємств: ТОВ «Екосфера» (довідка №597/08 від 16.11.2023 р.), ТОВ «Науково-виробниче об'єднання «АЛТА» (довідка №125 від 28.05.2024 р.).

Робота виконана у рамках 2-х науково-дослідницьких тем Донецького національного університету імені Василя Стуса «Трансформаційні стратегії соціально-економічних систем в умовах викликів глобального сталого розвитку» (державний реєстраційний номер 0122U002287), «Стратегія розвитку складних соціально-економічних систем в новій економіці» (державний реєстраційний номер 0122U201632) (довідка №219/01-13/04 від 20.06.2024 р.). Крім того, результати

досліджень, що містяться у дисертації, використано у навчальному процесі Вінницького навчально-наукового інституту економіки (довідка №153 від 02.07.2024 р.).

Отже, позитивною рисою роботи є втілення отриманих теоретичних положень і висновків у конкретних рекомендаціях, впроваджених на державному, регіональному рівнях та на рівні підприємств, що свідчить про цінність даного дослідження і сприятиме розвитку циркулярної економіки.

Оцінка змісту дисертаційної роботи, її завершеності, оформлення, відповідності встановленим вимогам

Чітко встановлена мета дослідження, а також висновки роботи, що відповідають її завданням, засвідчують цілісність дисертаційної роботи Нагайчук В.В. Зокрема, поставлена мета, що полягала у розробці нового напрямку наукових досліджень – методології формування стратегії трансформації національного господарства до моделі циркулярної економіки та обґрунтуванні практичних рекомендацій щодо її імплементації у вітчизняних умовах господарювання, є досягнутою.

Робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Обсяг основного тексту – 340 сторінок комп'ютерного тексту.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено мету і завдання дослідження, його об'єкт і предмет, наукову новизну, практичне значення одержаних результатів та відомості про їх апробацію. Результати дослідження в узагальненому вигляді сформульовані у висновках до кожного розділу дисертації та відображено у загальних висновках дисертації.

Автору вдалося дослідити парадигму циркулярної економіки в генезисі концепції сталого розвитку, систематизувати детермінанти функціонування лінійної та циркулярної моделей економіки, визначити особливості трансформації виробничих екосистем до моделі циркулярної економіки, типологізувати стратегії трансформації до моделі циркулярної економіки, розробити підходи до оцінювання ефективності впровадження стратегій циркулярної економіки на мікрорівні, сформулювати методологічний підхід до оцінки ефективності впровадження моделі циркулярної економіки на макрорівні, оцінити потенціал політики корпоративної соціальної відповідальності як елементу механізму трансформації до моделі циркулярної економіки, визначити галузевий вимір переходу на циркулярну модель відтворювального процесу, дослідити механізми наднаціонального та державного стимулювання переходу до моделі циркулярної економіки, проаналізувати передумови формування моделі циркулярної економіки в Україні на макрорівні, оцінити ступінь реалізації потенціалу переходу до моделі циркулярної

економіки на мезорівні, дослідити механізми реалізації потенціалу розвитку галузі поводження з відходами на принципах циркулярної економіки, визначити напрями впровадження європейських практик переходу національного господарства до моделі циркулярної економіки, проаналізувати регіональну політику впровадження моделі циркулярної економіки, розробити стратегію циркулярної економічної трансформації на основі моделювання комплексного механізму використання вторинних ресурсів.

Дисертація викладена українською мовою, оформлена у повній відповідності з нормами і правилами Міністерства освіти і науки України, є завершеною науковою роботою. Рівень проведених досліджень, викладених у дисертації, відповідає сучасним вимогам до науково-дослідних робіт, що виконуються в національних університетах України. Положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертації Нагайчук В.В., знайшли достатнє відображення в опублікованих автором працях.

Реферат дисертації у повній мірі відображає зміст, структуру дисертаційної роботи, її основні положення, висновки і рекомендації, що виносяться на захист, є ідентичним змісту дисертації.

Зауваження та дискусійні положення до дисертації

Попри високий рівень теоретико-методологічного обґрунтування та переконливість методичних і аналітичних положень дисертації Нагайчук В.В., її змістовність та логіку викладення матеріалу, відзначаючи позитивні сторони роботи, необхідно відмітити, що деякі положення є дискусійними, а до окремих варто висловити ряд зауважень і рекомендацій, зокрема:

1. Включення до дослідження аналізу положень міжнародних угод, що регулюють сталий розвиток економіки, а саме стимулюють розвиток переробки відходів та їх утилізацію у світовій спільноті, додало б глибини роботі і обґрунтованості отриманим результатам.

2. Позитивно оцінюючи обґрунтованість теоретичних досліджень автора щодо визначення сутності та природи парадигми циркулярної економіки в генезисі концепції сталого розвитку (п. 1.1), необхідно зауважити, що робота виграла б, якби більш детально було розглянуто зв'язок циркулярної економіки з цілями сталого розвитку та подальшими євроінтеграційними перспективами нашої держави (п. 5.1).

3. Здобувачкою запропоновано механізм трансформації національного господарства до моделі циркулярної економіки в умовах викликів глобального сталого розвитку, який містить систему важелів (кон'юнктурні, економічні, адміністративні, законодавчо-нормативні, організаційні), інструментів реалізації моделі, систему ресурсного забезпечення (фінансове, науково-методичне, організаційно-економічне та інформаційне) та методи реалізації моделі (с. 69-70). Додавання, на думку

опонента, до даної моделі методологічних аспектів та деталізація структурних та функціональних методів реалізації забезпечило б більш всеохоплююче методологічне сприйняття даного механізму.

4. Позитивно оцінюючи систематизацію основних напрямів державної політики, що стимулюють інноваційне співробітництво в умовах циркулярної економіки (рис. 4.9, с. 266), варто зауважити, що доцільно було б чіткіше пов'язати розроблені теоретичні положення з отриманими емпіричними висновками.

5. Важливо підкреслити, як саме пропозиції щодо впровадження моделі циркулярної економіки, наведені в дисертації, сприяють існуючим класичним підходам щодо ведення національного господарства. Ця інтеграція зміцнила б основу для аргументів на користь впровадження моделі циркулярної економіки на всіх рівнях (с. 335).

6. Додаткового пояснення потребує логіка сценарного аналізу зміни обсягів забруднення навколишнього середовища на одиницю продукції переробної галузі у п. 4.2 «Оцінка ступеня реалізації потенціалу переходу до циркулярної економіки регіонів України» (табл. 4.7, с. 251).

7. Авторкою удосконалено методичний підхід до оцінки ефективності впровадження моделі циркулярної економіки на макрорівні, що базується на: використанні методу регресійного аналізу, побудові матриці економічних та екологічних ефектів від впровадження заходів циркулярної економіки, розрахунку інтегрованого індексу циркулярної економіки. Але виникає питання щодо сутності інтегрального індексу ефективності стратегій впровадження та розвитку циркулярної економіки (с. 141-155). Він є інтегральним чи сумарним і яким чином він демонструє ступінь інтегрованості.

Проте, зазначені зауваження не знижують високої якості та глибини дисертаційної роботи, яка вирішує важливу науково-прикладну проблему – обґрунтування методології формування стратегії трансформації національного господарства до моделі циркулярної економіки та формування практичних рекомендацій щодо її імплементації у вітчизняних умовах господарювання.

Загальний висновок

У дисертаційній роботі «Стратегія трансформації національного господарства до моделі циркулярної економіки» запропоновано обґрунтування нового напрямку наукових досліджень - методології формування стратегії трансформації національного господарства до моделі циркулярної економіки та розроблено практичні рекомендації щодо її імплементації у вітчизняних умовах господарювання. За актуальністю наукової проблематики, рівнем постановки дослідницьких завдань, якістю проведеного дослідження та характером викладених теоретико-методологічних і науково-практичних розробок дисертація Нагайчук В.В.

відповідає рівню дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук.

Представлена до захисту дисертація є завершеним, самостійно виконаним науковим дослідженням, має суттєву наукову новизну і безперечну практичну значущість.

Реферат в повній мірі розкриває основні положення та висновки дисертаційної роботи, є ідентичним за структурою та змістом дисертації та не містить інформації, яка відсутня в дисертаційній роботі.

Дисертація «Стратегія трансформації національного господарства до моделі циркулярної економіки» відповідає вимогам Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. №1197, а її автор, Нагайчук Вікторія Валеріївна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

завідувач кафедри економіки і підприємництва

Національного технічного університету

України «Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»

доктор економічних наук, професор

Світлана ТУЛЬЧИНСЬКА

Підпис Світлани ТУЛЬЧИНСЬКОЇ засвідчую:

Вчений секретар:

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»

кандидат технічних наук, доцент

Валерія ХОЛЯВКО